

UOT 784:9:786.2

Afaq Aşumova, Kamilla Sədirxanova
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktorları, dosentlər
Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası
AZ 1014, Bakı ş., Ş.Bədəlbəyli küçəsi, 98
E-mail: musicland81@rambler.ru

VOKAL İFAÇININ REPERTUARINDA RUS ROMANSININ ƏNƏMİYYƏTİ VƏ KONSERTMEYSTER İLƏ İŞ ZAMANI ONUN İNTERPRETASIYA XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: romans, vokalçı, konsertmeyster, təfsir, təsvir, Rusiya, janr

Vokalistin ilkin tədrisi zamanı konsertmeysterin rolu pedaqoji baxımdan məsulliyətli və çətinidir. Müğənninin rus vokal musiqisi ilə yaxınlaşmasında – rus romansı çox qiymətli material hesab olunur. Kiçik diapazon – böyük vokal imkanarı tələb etmir, təsvirlər sadə və anlaşılındır, çətin, dramatik, sətraltı mənalar ifadə olunmur. Bu sadə nümunələrdə ilkin ansambl bilikləri formalaşır.

А.Ф.Ашумова, К.Р.Садырханова

ЗНАЧЕНИЕ РУССКОГО РОМАНСА В РЕПЕРТУАРЕ ПЕВЦА, ОСОБЕННОСТИ ЕГО ИНТЕРПРЕТАЦИИ В РАБОТЕ ВОКАЛИСТА С КОНЦЕРТМЕЙСТЕРОМ

Ключевые слова: романс, вокалист, концертмейстер, интерпретация, образ, Россия, жанр

В начальном обучении вокалиста наиболее ответственна и сложна в педа-гогическом отношении роль концертмейстера. Русский романс является ценным материалом для приобщения начинающего певца к русской вокальной культуре. Небольшой диапазон не требует большой вокальной мобилизации, образы просты и понятны, не содержат сложных драматических подтекстов и перевоплощений. На этих простых примерах вырабатываются первые навыки ансамбля.

A.F.Aşumova, K.R.Sadirkhanova

SIGNIFICANCE OF RUSSIAN ROMANCE IN THE SINGER'S REPERTOIRE, PECULIARITIES OF HIS INTERPRETATION IN THE WORK OF THE VOCALIST WITH THE CONCERTMASTER

Key words: romance, singer, concertmaster, interpretation, form, Russia, genre

In base education of the vocalist the role of the concertmaster is most responsible and difficult in the pedagogical relation. Russian romance is a valuable material for familiarizing of the beginning singer with Russian vocal culture. The small range doesn't demand the big vocal mobilization, images are simple and clear, don't contain difficult drama implied senses and transformations. On these simple examples the first skills of ensemble are developed.

Rus musiqi mədəniyyətində romans janrının inkişafı, onun həvəskar və məişət mənzəli olmasına baxmayaraq, professional sənətin ayrılmaz hissəsini təşkil edir. Məhz XIX əsrdə rus romans janrı, opera janrında olduğu klassik formanı əldə etmiş olur. Vokal musiqinin müxtəlif istiqamətli bu iki janrı (yəni opera və romans) inkişaf prosesində bir-birinə təsir edərək, rus professional vokal məktəbinin formalaşmasında böyük rol oynamışlar. Həmin dövrki rus xalqının həyat tərzini, istək, arzu və düşüncələri, yüksək mədəniyyət və musiqi inkişafına meyli məhz romanslarda öz əksini tapmışdır. Lakin qeyd etdiklərimiz daha çox sadə və ümumiləşdirilmiş şəkildə təzahür olunmasına baxmayaraq, bu janrdakı yüksək bədii məna kəsb edən nümunələr yaratmaq mümkündür. Rus vokal intonasiasının spesifikasiyalarını xüsusiyyətlərini hiss edən, rus romansını ifa etmək sənətinə sahib olan müğənni, daha mürəkkəb opera musiqisini ifa etməklə də böyük nəliyyətlər əldə edə bilər, çünki, hər iki janr müəyyən mənada dövrün vahid üslubunu özündə əks etdirir.

Vokal ifaçının ilkin təlimində pedoqoji cəhətdən çox məsuliyyətli və çətin iş konsertmeysterin (ifaçını müşayiət edən) üzərinə düşür. Əsər üzərində işləmənin ilkin mərhələsində konsertmeyster aparıcı rol oynayır, daha sonra son mərhələdə idarə edən funksiyasını daşıyır. Yəni müşayiətçi gah əsas, gah da köməkçi rolu daşımaq məcburiyyətindədir. Həmçinin təcrübəsiz, ifaçılığa yeni başlayan vokalçının fərdi xüsusiyyətlərinə diqqət yetirməli, lazım gələrsə ona yol göstərərək, özünün fərdi ifadə tərzini axtarmağa, düzgün səmtə yönəlməyə imkan yaratmalıdır. Müşayiətçi ifaçıya ansambli idarə etməyə, solistin ifaçılıq iradəsinə göstərməyə (əsl musiqiçi məhz bu bacarığa sahib olmalıdır) imkan yaratmalıdır. Əsərin öyrənilməsi prosesində vokal ifaçısı olan tələbə, vokal

musiqisinin bütün əsas tarixi üslubları və janrları ilə tanış olmalıdır. Həmçinin tələbə geniş bir repertuarla tanış olub ona yiyələnəli və tamamilə fərqli əsərlərin təcəssümü (ifası) üçün düzgün musiqi vasitələrini seçmək bacarığına nail olmalıdır. Hər bir əsər özünəməxsusluğuna, bənzərsizliyinə baxmayaraq hər bir müəllifin yaşadığı dövrün xüsusiyyətlərini özündə daşıyır. Bu, müəyyən vasitələr kompleksinin tətbiqini eyni müəllifin müxtəlif əsərlərinə və ya onun müasirinin əsərlərində istifadəsini nəzərdə tutur. İfaçı dövrün müəyyən edilmiş ifadə xüsusiyyətlərini aşkar etməli dəqiqliklə müəllifin nəzərdə tutduğu fikri əks etdiməlidir, əks halda bəstəkarın ideyası təhrif ediləcəkdir. İfaçı müxtəlif üslublara dərinlən yiyələnib və bilməlidir ki, məsələn rus romansını oxumaq üçün hansı xüsusiyyətlərə fikir verməli, və yaxud italyan opera ariyasını oxuyarkən nəyi bacarmalıdır. Vokal ifaçısı dərək etməlidir ki, müasir musiqi ifa üslubunun tələbatı nədir və yaxud qədim musiqinin interpretasiyasına necə yanaşmaq lazımdır. O, həmçinin vokal silsilənin ifası zamanı onun qarşısında qoyulan məqsədin nədən ibarət olduğunu, Vyana klassik bəstəkarlarının əsərlərinin ifasında hansı ifadə vasitələrinə üstünlük verməsini və qərbi-avropa romantiklərinin vokal miniatürələrinin ifasının əsas xüsusiyyətlərini bilib onları düzgün təqdim olunmasına yiyələnəlidir. Qeyd etdiklərimiz əsas tarixi əhəmiyyət kəsb edən üslublardır. Onları bilməyən ifaçıdan tam mənada hərtərəfli ixtisasçı ola bilməz. Müxtəlif üslublarla tanış olaraq vokal ifaçı, tədricən öz prioritetlərini müəyyən edir, ifa gücünün nəyə qədər olduğunu dərk edir, hansı üslub və janr ona daha yaxın olub və gələcək ixtisaslaşmasında aparıcı rol daşıyacağını özü üçün təyin edir. Hər bir dövr (musiqi cərəyanı) ifaçının qarşısında inkar edə bilməyəcəyi müəyyən tələbatlar qoyur və ifaçı onların öhtəsindən gəlməyə hazır olmalıdır.

Real tədris prosesində ifaçının tədricən musiqi üslublarını mənimsəməyə vaxt baxımından imkanı olmur. O, birinci kursa daxil olan kimi, müxtəlif üslublarla qarşılaşır və tələbədən vokal imkanlarının hərtərəfli inkişaf olunması tələb olunur. Beləliklə, üslub baxımından qarışıqlıq təhlükəsi ilə üzləşməkdən yan keçmək üçün

tələbə özü müstəqil olaraq və ya konsertmeysterin köməkliliyi ilə onun ifa etdiyi əsərin hansı dövrə aid olduğunu təsəvvür etməyə və anlamağa çalışmalıdır. Əsas problemlərdən biri də, təhsil aldığı müddətdə ifaçının keçəcəyi əsərlərin çətinlik səviyyəsi üzrə düzgün bölüşdürülməsi məsələsidir. Zəngin vokal ədəbiyyatı içərisində ifa üçün elə əsərlər seçmək lazımdır ki, ifaçının vokal imkanlarına uyğun olsun. İfa zamanı bədii tərəfdən düzgün interpretasiya əsas meyar kimi götürülməlidir, nəinki, hər hansısa epizodun texniki baxımdan öhdəsindən gəlib növbəti çətinliklərin daha yüksək pilləsinə keçmək. Əsərlərin düzgün seçimi olmalıdır. Hansılarda ki, tədrisin sistemləşdirilməsinin tədricən mürəkkəbləşməsi üslub diapazonunun genişləndirilməsinə uyğunlaşmalıdır. Kiçik həcm, sadə forma, obraz tamlığı,

aydın melodiya, sadə harmoniya, geniş olmayan registr və s. formal olaraq başlanğıc üçün nəzərdə tutulan əsərlərin xüsusiyyətləri kimi əsas götürülür.

Klassik əsərlər içərisində bu qeyd etdiyimiz tələbatlara cavab verən, eyni zamanda yüksək bədii məna kəsb edən, bir çox əsərlər mövcuddur. Hər bir halda həm ifaçı, həm də konsertmeyster əsərin öyrənilməsinə və məşqlərə keçməzdən öncə, ədəbi (mətni) mənbəni öyrənməli və musiqidə bunun təəcəssümü, neçə həyata keçirmək yollarını təhlil edib, birlikdə ifaçılıq konsepsiyası üzərində düşünməlidirlər. İfaçılıq təhlili vokalist və müşayiətçinin birgə işinin ayrılmaz bir hissəsidir. Bədii mətnin təhlilindən başqa ifaçılar dəqiq musiqi təhlilini də etməlidirlər. Bu əsasən bəstəkarların daha mürəkkəb formalardan istifadə etdiyi zaman daha da zəruridir. Mürəkkəb formalara vokal musiqidə tez-tez rast gəlmək olar və bu hal əsasən mətnin məzmunu ilə bağlı olur. Bəstəkar şerin sözləri tam dolğunluğu ilə musiqidə əks etdirmək üçün adətən belə mürəkkəb formalara üz tutaraq istifadə edir. Kiçik detalların bir-birinin ardınca təqdimatı ilə tədricən obrazın əks olunması baş verir. Konsertmeyster sanki ifanın son variantını əvvəlcədən duymalı, vokal ifaçının tədricən yönəlməli və daima onun özünəməxsus interpretasiyasını dinləyərək nəzərə almalıdır. Müəlliminin rəhbərliyi altında tələbə ilk mərhələdən öz ifaçılıq texnikasını təkmilləşdirərək, konsertmeyster ilə yaradıcı birlikdə maksimum fəal olmalıdır.

Tədris prosesinin ilk mərhələsində A.Varlamov, A.Alyabyev və M.Qlinkanın romanslarına müraciət oluna bilər. Bu o demək deyil ki, adları çəkdiyimiz bəstəkarların mahnı yaradıcılığında çətinlik baxımından mürəkkəb əsərlərə rast gəlinmir və gələcəkdə vokal ifaçının repertuarından bu bəstəkarların adları silinəcək. Əksinə, onlar hətta tələbənin son kursuna qədər repertuarda möhkəmlənib daha da mükəmməlləşəcək. Ümumiyyətlə rus romansları müxtəlif çətinlik və mürəkkəblik səviyyəli musiqi əsərləridir. M.Qlinkanın romansları ilə tələbə buraxılış imtahanında ifaçılıq ustalığının hansı səviyyədə olduğunu göstərməlidir. Vokalist tələbə bu romansların sadəliyinə aldanmamalıdır, ən əsas əsərin tam bədii təfsirinə nail olmaqdır, çünki, bunlar daha mürəkkəb və kamil əsərlərin ifası üçün binövrə funksiyasını daşıyacaq əsərlərdir. İfaçı tədris prosesində dərk etməlidir ki, bu romanslar sadəliyinə baxmayaraq yüksək bədii məna kəsb edən əsərlərdir. Bunların düzgün təqdimatı üçün böyük ifaçılıq ustalığı tələb olunur. M.Qlinkanın və onun müasirlərinin romansları konsertlərdə dinləyicilər tərəfindən yüksək maraq doğuran, olduqca populyar və seviləndirlər. Həmçinin ifaçının gələcək fəaliyyətində uzun illər boyu onun repertuarına daxil ola bilən əsərlər sırasında ola bilərlər.

Beləliklə, A.Varlamovun romanslarının öyrənilməsinə başlayarkən, melodiyanın sadə yüngül olmasını və axıcılığı nəzərə almaq lazımdır. Melodiya insanın daxili aləminin müxtəlif vəziyyətlərini ifadə edə bilər. Rus romansına o

dövrün bütün geniş yayılmış janrları təsiri göstərmiş və onların xüsusiyyətləri romanslarda öz əksini tapmışdır. Məişətdə geniş yayılan rəqslər romansın janr əsasını təşkil edərək, onların ritmik xüsusiyyətləri müşayiətin əsası kimi götürülürdür. Buna misal kimi A.Varlamovun vals müşayiətli «На заре ты ее не буди» və balero ritimli müşayiət ilə «Белеет парус одинокий» romansları qeyd etdiyimiz sintezin baris nümunəsidir. A.Varlamovun romanslarının zövqlü bədii məna daşmasına baxmayaraq, burada müşayiət köməkçi mənasını daşıyır və sadə məişət musiqi ənənəsindən kənara çıxmayaraq vokal mövzunun dolğun səslənməsini təbdir. Lakin bir çox romaslarda vokal partiyasının əvvəlində olduqca qeniş instrumental giriş verilib. Bu girişin rolu ondan ibarətdir ki, nəinki dinləyicini əsərin abu-havasına yönəltsin, həmçinin vokalisti əsərin ifası üçün daha da ilhamlandırın. A.Varlamov çox yaxşı vokal müəllimi olmuşdur. İlk rus «İfaçılıq məktəbi» məhz A.Varlamova məxsusdur. Onun romansları ilkin mərhələdə olan ifaçı üçün əvəzolunmaz bir vəsaitdir. Bəstəkarın melodiyağının gözəlliyi və alicənablığı oxumaq havəsini gücləndirir və musiqi duyumunun inkişafına təkan verir. Sadəlik ifaçıya əsərin bütün imkanlarını açmağa və dolğun hiss etməyə imkan yaradır. Lakin üslub diapozonu baxımında lirik obrazlar çərçivəsindən kənara çıxmamaq şərti ilə.

Romanslar müəllifi olan digər bəstəkar A.Alyabyevin yaradıcılığına nəzər salmaq bu janr haqqında və onun imkanlarının genişlənməsinə dair fikirlərin formalaşmasına köməklik edəcək. A.Alyabyev lirikanın sərhədlərini genişləndirir. Onun romansları müxtəlif yönlü olması, parlaq təzadlığı, aktiv dramatik inkişafı ilə seçilir. Bəstəkarın maraq dairəsinə daha çox faciəvi məqamları olan sərt səhnələr aiddir. Ona Varlamov romanslarının tamlığı və dəqiqliyi xas deyil. Onun mövzuları impulsiv, dəyişkənliyə meyilli və tez-tez müxtəlif psixoloji vəziyyətlərə keçid alır. Müşayiətin də rolu daha gücləndirilir. A.Alyabyev müxtəlif janrlı – opera, simfonik, kamera əsərlərinin müəllifi olaraq müşayiətin rolunu başqa cür qiymətləndirir. Bəstəkarın əsərlərində müşayiət «baş verənlərin daha aktiv iştirakçısıdır», müşayiət sadəcə əsas fikri əks etdirən vokal mövzunun daha dolğun səslənməsi üçün binövrə funksiyasını deyil, mürəkkəb «müşayiət kompleksini» təşkil edir. A.Varlamovun romanslarının ifası vokalistin səsi və təsvir edəcəyi personajın xarakteri ilə uyğunlaşan yumşaq tembr rəngarəngliyini tələb edir. A.Alyabyevin romanslarının müşayiətində isə parlaq rəngarənglik tələb olunur. Məhz onların vasitəsi ilə sanki baş verəcək hadisələr əvvəlcədən təsvir olunur. Onların ifası zamanı fraqmentli və parçalanmış ifadə tərzindən uzaq durmaq lazımdır. Vokalist fortepiano partiyasında verilən hər bir dəyişikliyinə (xüsusilə intermediyalı bağlayıcı keçidlərdə) fikir verməlidir. Forteplanoda baş verilənlər bilavasitə vokal mövzunun dəyişilməsini hazırlayır.

M.Qlinkanın yaradıcılığından başlayaraq rus musiqisində yeni dövr başlayır. Məhz M.Qlinka mövcud olan janrların çərçivəsini genişləndirmiş və

bu janrlara klassik ifadə vermişdir. Onun rus mədəniyyətində əsas nəəliyyəti, missiyası ondan ibarətdir ki, həmin dövrün əsas janrının yaranması-rus opera janrının yaranması bilavasitə Qlinkanın adı ilə bağlıdır. Bəstəkar rus mahnı janrının ən əsas xüsusiyyətləri- intonasiya zənginliyini və özünəməxsusluğu, professional italyan mahnı ənənələrinin incəlikləri ilə sintezinə nail olmuşdur. M.Qlinkanın yaradıcılığında melodik vokal üslubu yaranmışdır ki, bu üslubu «rus belkantos» adlandırmaq olar. Onun əsərləri içərisində elə nümunələr var ki, vokal ifaçıdan maksimum ifa ustalığı tələb olunur. O hesab edirdi ki, vokalist nəinki xarici musiqi nümunələri əsasında, həmçinin rus musiqi nümunələri ilə püxtələşməli və öz vokal ənənələrini yaradaraq inkişaf etdirməlidirlər.

M.Qlinka bütün yaradıcılığı boyu romans janrına müraciət etmişdir. Əvvəlki dövrlərdə rus romansında janr müxtəlifliyi mövcud idi. Həmçinin məişət rəqs musiqisinin, opera, xalq mahnılarının təsiri burada hiss olunurdu. Bunlar müxtəlif emosional vəziyyətləri əks etdirirdilər, lakin fərdi xüsusiyyətləri ilə seçilmirdilər. Burada mövzu, hadisələr ümumiləşdirilmiş şəkildə əks olunurdu. Musiqi vasitələri də buna uyğun verilirdi. Öz sadəliyinə görə çox geniş yayılmış, əsas janr xüsusiyyətlərini əks etdirən, müəyyən tipli müşayiət növləri mövcud idi. M.Qlinka romansın əsas xüsusiyyətlərini - yəni musiqi vasitələrinin sadəliyi, janrlılıq, müşayiətdə özünəməxsusluq və s. saxlayaraq musiqi ifadəsinin daha mükəmməlliyinə nail olmuşdur. Romansın janr əsasını bəstəkar fon kimi istifadə edir. Bu halda fərdi obraz daha qabarıq şəkildə açılır. Bütün musiqi vasitələri romansın əsas ideyasının açılmasına yönəlir və hər bir xırdalığın ümümlilikdə özünəməxsus yeri vardır. M.Qlinkanın vokal musiqisində melodiya və səsin rəssional olaraq üstünlüyü hiss olunur. Onun əsasında, artıq müşayiətin müəyyən mövzusu yeni keyfiyyətdə, təkrar kimi qəbul olunmayaraq verilir. Qlinkanın romansları forma baxımından vokal miniatürün ən sadə nümunələrini təşkil edir. Onlar müxtəlif şairlərin mətnlərinə yazılmışlar. İfaçı musiqinin təkrar olunması lakin mətnin dəyişildiyi zaman obraz-məna baxımında ən xırda nüanslara belə fikir verməlidir. Qlinka məlum olduğu kimi, özü gözəl fortepiano ifaçısı və öz romanslarının müşayiətçisi olmuşdur. Məhz o, konsertmeyster ifasının əsas xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmiş və müşayiət professionallığının əsas meyarlarını formalaşdırmışdır. Qlinka müşayiətin əsl sənət tələb edən, ifaçılığın bir hissəsi olmasını və yüksəklərə qaldıran nümayəndələrdən biri olmuşdur. Onun romanslarının ciddi klassik forması, quruluşu bu janrı həvəskar səviyyədən professional (peşəkar) səviyyəyə qaldırmışdır. Qlinkanın müəllif olaraq mükəmməl müşayiəti isə romansın konsert səhnəsinə qədər ucaltmasına zəmin yaradır. Beləliklə, təcridən rus fortepiano, ifaçılıq və konsertmeyster sənətinin əsası qoyulmuşdur.

Romans janrının inkişafı M.Qlinkadan sonrada da inkişaf etmişdir. Onun

kiçik müasiri olan dahi bəstəkar A.Darqamijski öz yaradıcılığında bu janrı özünəməxsus şəkildə əks etdirir. Yaradıcılığı boyu digər rus bəstəkarları kimi, A.Darqamijski romans yaradarkən, geniş yayılmış məişət musiqi formalarına istinad edirdi. Lakin bəstəkarı, ilk növbədə musiqi quruluşunun mükəmməl və klassik daqiqiliyi və melodik xətlərin məntiqli tamamlanması yox, danışıq mətninin musiqidə təzahürü maraqlandırır. A.Darqamijski gözəl portret xarakteristikası yarada bilirdi. Məhz buna görə onun romanslarını müxtəli insan obrazlarını qalereyası adlandırmaq olar. Burada müxtəlif yaşlı və təbəqədən olan insan obrazları əks olunmuşdur.

Rus romansı təcrübəsiz vokal ifaçının rus vokal mədəniyyətinə yiyələnmək üçün ən gözəl vəsaitdir. Bir tərəfdən romans janrı ifa üçün sadə və rahatdır, lakin digər tərəfdən yüksək vokal ənənələri ifadə edən bir musiqi nümunəsidir. Burada vokal ifaçıdan səmimilik, vokal çeviklik, parlaq ifadə tərz, sözlərin aydın tələffüsü və emosional dolğunluq tələb olunur. Məhz romanslarda insan hissələrinin bütün çalarları lirik həyəcanlarda öz əksini tapır. Romanslar əsasən həvəskar ifaçılıq üçün nəzərdə tutulduğuna görə, onun üslubu olduqca sadə və ifa üçün səmərəlidir. Geniş olmayan diapazon, obrazların sadə və aydın olması vokal ifaçı üçün rahat mühit yaradır. Lakin bu o demək deyil ki, burada ciddi musiqi və bədii mənalılıq yoxdur. Əksinə, vasitələrin sadəliyi, vokal-texniki çətinliklərin olmaması, səsin dolğun, sərbəstliyi, ideal kantilena, səslənmənin axıcılığı, dinamik nüanslardan düzgün istifadə və onların mətnin sözləri ilə qarşı-qarşıya qoymaq bacarığı vasitəsi ilə mükəmməl ifaya nail olmaq imkanı yaradır. Bu sadə misallar əsasında ilk «ansambl» bacarıqları yaradılır. Nəticədə obrazın açılması üçün musiqi-texniki iş sanki, təməl daşı olmalıdır. Bu janrda yüksək peşəkarlıq, öz hissələrini əmin edərək, ürəyin səsinə, daxili aləminin vəziyyətini ifadə etmək bacarığı ilə əks olunur. İlk nümunələrdən vokal ifaçı obrazın tərənnümü üçün hansı ifa üslubundan istifadə etməsini bilib onu əks etdirməyə çalışmalıdır. Romansların süjet müxtəlifliyi, mövzu və janr rəngarəngliyi vokal ifaçılığa yeni başlayan müğənninin hərtərəfli inkişafına olduqca böyük təsir göstərir.

ƏDƏBİYYAT

1. Анализ вокальных произведений. (Учебное пособие). Ред.О. Коловский. Л.:Музыка, 1988, 352 с.
2. Аспелунд Д. Развитие певца и его голоса. М.-Л.: Музгиз, 1952, 191с.
3. Барсов Ю. Вокально-исполнительские и педагогические принципы Глинки. Л.: Музыка, 1968, 102 с.
4. Васина-Гроссман В. Русский классический романс XIX в. М.: АН СССР, 1956, 352 с.

5. Васина-Гроссман В. Вокальные формы (Музыкальные формы и жанры). М.: Музгиз, 1963, 35 с.
6. Горошко Н. Формирование художественных критериев исполнительского мастерства пианиста в концертмейстерском классе (на примере камерно-вокального творчества русских композиторов XIX в.). Автореферат. Магнитогорск, Магнитогорская Государственная Консерватория, 1999, 21 с.
7. Листова Н. Варламов А. Его жизнь и песенное творчество. М.: Музыка, 1968, 263 с.
8. Машевский Г. Вокально-исполнительские и педагогические принципы А.С.Даргомыжского (В помощь педагогу-музыканту). Л.: Музыка, 1976, 64 с.
9. Назаренко И. Искусство пения. История, теория, практика. М.-Л.: Музыка, 1948, 382 с.
10. Степанидина О. Некоторые проблемы взаимосвязи вокальной и фортепианной партий в русском романсе. Саратов, Саратовский университет, 1983, 40 с.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 27.11.2019

Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 29.11.2019

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 29.12.2019

Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:

pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor Oqtay Rəcəbov

ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 sayılı qərarı ilə çap olunur.